

قاریان و حافظان ایرانی

تألیف

سیدحسین مرعشی

خانه کتاب

تهران ۱۳۸۸

سرشناسه: مرعشی، حسین، ۱۳۵۰ -

عنوان و نام پدیدآور: قاریان و حافظان ایرانی / تألیف حسین مرعشی.

مشخصات نشر: تهران: خانه کتاب، ۱۳۸۸.

مشخصات ظاهری: ۲۰۸ ص.

فروست: خانه کتاب؛ ۱۸۲. مجموعه ایرانیان و قرآن؛ ۱۴.

شابک دوره: ۰ - ۲۹ - ۵۵۰۵ - ۶۰۰ - ۹۷۸ : ۲۲۵۰۰ ریال: ج. ۰ - ۲۹ - ۵۵۰۵ - ۹۷۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۲۰۸.

یادداشت: نمایه.

موضوع: قاریان -- سرگذشتنامه

موضوع: حافظان -- سرگذشتنامه

شناسه افزوده: خانه کتاب

رده‌بندی کنگره: ۱۳۸۸ ق ۴ م / BPA۸

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۱۹۲

شماره کتابشناسی ملی: ۱۹۱۰۱۱۳

مجموعه ایرانیان و قرآن

خانه کتاب

۳۸

۱۸۲

نام اثر: قاریان و حافظان ایرانی

تألیف: سیدحسین مرعشی

زیر نظر: اکبر تقفیان و علی اوجبی

شابک: ۰ - ۲۹ - ۵۵۰۵ - ۶۰۰ - ۹۷۸

طراح جلد: سیدعلی موسوی

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول - ۱۳۸۸

قیمت: ۴۱۵۰ تومان

ناشر: خانه کتاب

لیتوگرافی و چاپ و صحافی: سازمان چاپ و انتشارات

آدرس: تهران، خیابان انقلاب، بین حبا و فلسطین جنوبی، شماره ۱۰۸۰، تلفن: ۶۶۴۱۴۹۵۰

مقدمه

بر باره مجموعه «ایرانیان و قرآن کریم»

به نام آن که جان را فکرت آموخت

گواهی منابع تاریخی، ایرانیان تنها ملت فرهیخته ای بودند که آیین حنیف اسلام را با آغوش باز پذیرفتند. ایرانیان در برابر بزرگ ترین لشکرکشی‌ها، همچون هجوم دو لشکر شکست‌ناپذیر روم و مغول که قدرتهای نامور دوران خود بودند، ایستادگی کردند، اما با سپاهیان اعراب به گونه ای دیگر رفتار کردند. زیرا آنها حامل آیینی الهی بودند که پیش از آن پیامبر رحمت در نامه نویسی پادشاه ایران را بدان خوانده بود:

به نام خداوند مهر گستر مهربان

از محمد رسول خدا به کسری بزرگ ایران

رود بر کسی که از هدایت پیروی کند و به خدا و پیامبرش باور داشته باشد گواهی دهد که هیچ پرسته ای جز خدای بی همتا نیست؛ و محمد بنده و پیام آور اوست. تو را به پیروی از خدای می خوانم. چرا که من پیامبر او برای تمامی مردمان ام.

ایرانیان که از پشتهای فرهنگی و تمدن غنی و درازدامنی برخوردار بودند، با شوش و درایت ذاتی خویش دریافتند که اسلام گمشده ای است که آنها را به

نیکبختی جاودان که به دنبالش بودند می رساند؛ از این روی با جان و دل به استقبالش رفتند و در راه رشد و گسترش آن در سراسر گیتی از اعصاب پیشو گرفتند و از هیچ تلاشی فروگذار نشدند.

صفای باطنی و هوش سرشار ایرانیان باعث شد تا از همان آغاز از برترین دبیران، باوران، مبلغان و قاریان، حافظان، مترجمان و مفسران آخرین وحی نامه الهی باشند. در عصر کنونی شاید بسیاری ندانند که پارسی گویان نه تنها در عرصه فقه، حدیث، حکمت و ... بلکه در ساحت حفظ، قرائت، ترجمه و تفسیر قرآن کریم نیز پیشتاز بوده اند.

مجموعه چهل جلدی «ایرانیان و قرآن کریم» نیم نگاهی است به بیش از پانزده قرن تلاش قرآن پژوهان ایرانی در معرفی و بزرگداشت آخرین وحی نامه الهی از آنجا که مخاطبان این مجموعه گرانسنگ جوانان پژوهشگر هستند، سعی شده است از زبانی ساده و روان در نگارش آثار استفاده شود و در پایان هر اثر منابعی برای مطالعه بیشتر معرفی گردد.

آنچه پیش روی شماست، دفتر سی و هشتم مجموعه ایرانیان و قرآن است که مؤلف گرانمایه آن جناب آقای سید حسین مرعشی، برجسته ترین قاریان حافظان ایرانی را به نسل جوان قرآن پژوه معرفی کرده است.

در پایان شایسته است نخست از تمامی نویسندگان اندیشه وری که در به فعلیت رسیدن این مجموعه مشارکت داشته اند، و نیز معاون محترم امور فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، جناب آقای دکتر محسن پرویز مدیر عامل محترم مؤسسه خانه کتاب، جناب آقای علی شجاعی صائین تقدیر شود. زیرا بدون حمایت این عزیزان هرگز مجموعه «ایرانیان و قرآن» در قالبی زیبنده و درخور به پژوهشگران و علاقه مندان فرهنگ غنی ایرانی اسلامی عرضه نمی شد.

اکبر ثقفیان و علی اوجیبی

فهرست مطالب

۱	مقدمه
۱	دوره‌ی اوّل
۳	قرائت قرآن
۳	حافظ قرآن
۵	موسیقی تلاوت
۶	دوره‌ی دوم
۱۱	فصل اوّل: عالمان علم قرائت از آغاز تا دوره‌ی معاصر
۱۳	عبدالله بن کثیر
۱۵	نافع بن عبدالرحمن
۱۷	علی بن حمزه کسائی
۱۹	ابوعبدالله اصفهانی
۲۰	ابن ابی داود سجستانی
۲۱	ابن آشته اصفهانی
۲۲	ابوعلی فارسی
۲۴	احمد شوشتری

۲۵	ابن مهران نیشابوری
۲۷	ابوالفضل خراسی
۲۸	ابوعلی اهوازی
۲۹	محمد قزوینی
۳۰	ابوالفضل رازی
۳۱	ابوبکر باطرقانی
۳۲	ابوالحسین فارسی
۳۳	ابونعشر طبری
۳۴	محمود بن حمزه کرمانی
۳۵	احمد بن علی بینقی
۳۶	ابن ابی مریم
۳۷	ابوعلاء همدانی
۳۸	ابن بُندار یزدی
۳۹	حبه الله هراس
۴۰	حافظ شیرازی
۴۱	احمد شیرازی
۴۲	طاهر اصفهانی
۴۳	حسین بن عثمان سزوی
۴۴	عماد الدین استرآبادی
۴۵	محمد رضا سبزواری
۴۶	معتطفی تبریزی
۴۷	محمد قاری
۴۸	ملا حسن قاری
۴۹	سبفی قزوینی
۵۰	محمدجعفر استرآبادی
۵۲	محمود تبریزی

۵۳	محسن کاشانی.....
۵۴	محمد کاشانی اصفهانی.....
۵۵	سلطان القراء تبریزی.....
۵۶	محمد حسین تبریزی.....
۵۷	علی رنجیره فروش.....
۵۸	حائری زعفرانی.....
۶۰	علی سلطان القرائی.....
۶۱	جواد سلطان القرائی.....
۶۳	صل دوم: قاریان و حافظان ایران در دوره‌ی معاصر.....
۶۵	احمد ابوالقاسمی.....
۶۷	علی اربابی.....
۶۹	هاجر آسوار.....
۷۰	بیوک اصل محمدی.....
۷۲	عباس امام جمعه.....
۷۳	محمد علی اوحدی.....
۷۴	محمد مهدی بحر العلوم.....
۷۵	قاسم بستانی.....
۷۶	شهریار پرهیزکار.....
۷۸	ابراهیم پورفرزب (مولایی).....
۸۰	محمد حاج ابوالقاسم.....
۸۲	احمد حاجی شریف.....
۸۳	حسین حافظیان.....
۸۴	حسن حسن زاده‌ی آملی.....
۸۵	محسن خدام حسینی.....
۸۷	ابوالقاسم خزعلی.....

۸	محمد خواجوی
۹	حمید درایتی
۱۰	مهدی دغاغله
۱۲	کریم دولتش
۱۴	رضا دیانت
۱۵	علی رضا زاده‌ی جویباری
۱۶	ناصر رضوی
۱۸	محمد حسین سبز علی
۱۹	قاسم رضیمی
۲۰	شجاع زویدات
۲۱	مرتضی سادات فاطمی
۲۳	محمد کاظم ساروقی
۲۵	محمد رضا ستوده‌نیا
۲۷	محمد حسین سعیدیان
۲۸	عباس سلیمی
۳۰	مهدی سیف
۳۲	علیرضا شاهنونی
۳۳	غلامرضا شاه میوه
۳۵	ابوالحسن شعرانی
۳۷	مهدی شکوهنده
۳۸	محمد رضا شهیدی‌پور
۴۰	فاطمه شیرازی
۴۲	مرتضی حبّاع (فصحی‌القرّاء)
۴۴	مصطفی صدرزاده
۴۵	عبدالله صدیق حقیقت
۴۷	مهدی صیاف‌زاده

۱۲۹	 مهدی ظریف ذاکریان
۱۳۰	 عبدالرسول عبائی
۱۳۲	 محمد عباسی
۱۳۳	 یحیی علیمردانی
۱۳۴	 محمد غفاری
۱۳۵	 وحید غفران نیا
۱۳۶	 مهدی قره شیخلو
۱۳۷	 ایرج (عبدالغنی) قیم
۱۳۸	 محمدحسین طباطبائی
۱۳۹	 مهدی فاطمیان
۱۴۱	 امیر محمود کاشفی
۱۴۳	 حسین کرمی
۱۴۴	 محمود لطفی‌نیا
۱۴۶	 محمدجواد محمدی مجد
۱۴۷	 عبدالله مداح
۱۴۸	 شهاب الدین مرعشی نجفی
۱۵۰	 محمدتقی مروّت
۱۵۲	 حمیدرضا مستفید
۱۵۴	 علی مسیبی
۱۵۵	 علی‌اکبر ملکشاهی
۱۵۷	 کریم منصوری
۱۵۹	 الهام منگلی گهنوی
۱۶۱	 محسن موسوی بَلّده
۱۶۲	 عباسعلی نازدار
۱۶۴	 بهروز یاری‌گل
۱۶۵	 منابع

کتاب‌ها.....	۱۶۵
نشریات.....	۱۶۸
سایت‌ها.....	۱۶۸
نمایه‌ها.....	۱۶۹
اشخاص.....	۱۷۱
کتاب‌ها.....	۱۸۰
جای‌ها.....	۱۸۷

مقدمه

ایرانیان از دیرباز به ساحت مقدس قرآن کریم عشق می‌ورزیدند. آنان از زمان آشنایی با این کلام الهی به قرائت آن پرداختند و در این زمینه خدمات شایانی نمودند. البته توجه ایشان به امر قرائت - به معنای اصطلاحی آن - در دوره‌های مختلف فراز و نشیب‌های بسیار داشته که برای شناخت علل و عوامل آن نیاز به تحقیقاتی گسترده است.

تاریخ قرائت قرآن در ایران را می‌توان به دو دوره‌ی کلی تقسیم کرد:
- از اوایل سده‌ی دوم هجری تا دوره‌ی معاصر (حدود دهه‌ی چهل شمسی)

- دوره‌ی معاصر (از دهه‌ی چهل تا کنون)

دوره‌ی اول

با توجه به طولانی بودن این دوره و مراحل مختلفی که دارد در ادامه به بررسی اجمالی آنها می‌پردازیم:

۱- از آغاز تا اوایل سده‌ی چهارم

در این مرحله قاریان و حافظانی وجود دارند که خود، اهل رأی و نظر و اختیار در قرائت‌اند. از این دسته می‌توان به تعدادی از قاریان هفتگانه اشاره کرد.

۲ - سده‌های چهارم و پنجم و ششم

این مرحله، عملاً نقطه‌ی اوج قرائت قرآن در ایران است. در این دوره قاریان زیادی بودند که به تعلیم و تربیت شاگردان می‌پرداختند. ایشان برای کسب علم قرائت، به سایر سرزمین‌های اسلامی از جمله مصر و شام و عراق سفر می‌کردند.

۳ - سده‌ی هفتم هجری

در این سده، که مصادف با حمله‌ی مغول به ایران است، فعالیت ویژه‌ی مشاهده نمی‌شود.

۴ - سده‌های هشتم و نهم

در این مدت، به ویژه در سده‌ی نهم و با آمدن ابن جزری (درگذشته ۸۳۳ ق.) عالم بنام علم قرائت به شیراز و تأسیس دارالقرآن الکریم در این شهر، نهضت قرآنی به وجود آمد که عمر آن طولانی نبود.

۵ - سده‌ی دهم هجری

در این مقطع که همزمان با روی کار آمدن پادشاهان صفوی در ایران و تغییر مذهب رسمی کشور از تسنن به تشیع است، فعالیت قرآنی قابل توجهی مشاهده نمی‌شود.

۶ - از سده‌ی یازدهم تا اواسط سده‌ی چهاردهم

با روی کار آمدن شاه عباس صفوی (درگذشته ۱۰۳۸ ق.) در سال ۹۹۵ ق. و تثبیت حکومت صفویان و همزمان با آمدن عالمان شیعه از کشورهای لبنان و بحرین و جز آنها به ایران، نهضت علمی گسترده‌ای در کشور به وجود آمد که عرصه‌ی قرائت نیز از آن سود برد. در این مقطع شاهان صفوی و پس از آن

پادشاهان افشاری و زندی و قاجار، در ظاهر هم که شده از فعالیت‌های قرآنی حمایت می‌کردند. در مورد وضعیت قرائت قرآن در این دوره جداگانه بحث خواهیم کرد.

۷- نیمه‌ی دوم سده‌ی چهاردهم

در این دوره با شروع سلطنت پهلوی اول و مخالفت وی با مظاهر دینی از جمله قرائت قرآن، رکودی در این میدان پدید آمد. البته شاید یکی دیگر از عوامل به وجود آمدن این ایستایی در قرائت، عدم ارتباط قاریان ایرانی با قاریان سایر کشورهای اسلامی باشد.

با توجه به اهمیت قرائت قرآن در سده‌ی یازدهم هجری و پس از آن، در ادامه به بررسی وضعیت قرائت قرآن و جایگاه آن در این دوره می‌پردازیم.

قرائت قرآن

بر اساس مدارک موجود، قرائت رایج در ایران در سده‌ی نهم هجری و پس از آن، رائج عاصم به هر دو روایتش حَفْص و شُعْبَه بوده است. ولی در سده‌ی یازدهم روایت حَفْص بر روایت شُعْبَه غالب شد و کم‌کم به عنوان تنها روایت شایع در ایران مطرح گردید. در این مقطع تاریخی، کتاب‌های زیادی درباره‌ی قرائت عاصم، بخصوص روایت حَفْص از آن، نوشته شده است.

حافظ قرآن

در این دوره حافظ قرآن به کسی گفته می‌شود که دارای شرایط زیر باشد:

- حفظ کل قرآن

- تسلط بر قرائت مختلف و داشتن اجازه‌ی قرائت^۱

- قرائت قرآن بطور آهنگین

از زمان صفویه تا اوایل دوره‌ی پهلوی، در مساجد جامع و مزار شاهان و امامزاده‌ها و به ویژه در حرم مبارک امام رضا علیه السلام و آستان مقدس حضرت فاطمه‌ی معصومه سلام الله علیها منصبی رسمی تحت عنوان "حافظ قرآن" وجود داشته است. هریک از این حافظان دارای حکمی بودند که محل خدمتشان در آن مشخص شده بود. در برخی از این اماکن چندین حافظ وجود داشت که به بزرگ ایشان "صدرالحفاظ" یا "سلطان القراء" می‌گفتند. صدرالحفاظ معمولاً از میان سادات انتخاب می‌شد. آقای صدرایی خوی در باره‌ی این مقام در حرم مطهر حضرت فاطمه‌ی معصومه سلام الله علیها می‌گوید:^۲

خدمت حافظی از کهن‌ترین خدمات و مشاغل آستانه‌ی مقدس بوده است. شمار حفاظ که هر روز در روضه‌ی منور به قرائت و تلاوت قرآن کریم اشتغال می‌نموده‌اند، در سال ۱۱۴۷ ه. ق چهار تن بوده است. بزرگ حافظان صدرالحفاظ خوانده می‌شد و بنا بر مرسوم از سادات رضوی می‌بود.

در سال ۱۳۳۵ ه. ق در امامزاده سهل بن علی شهر آستانه‌ی اشرقیه صدرالحفاظ و ۱۰ قاری رسمی به تلاوت قرآن می‌پرداختند که همگی از دولت حقوق دریافت می‌کردند.^۳

در زمان رضاشاه با قطع حقوق این حافظان، منصب حافظی قرآن در اماکن

۱. منظور از اجازه‌ی قرائت سندی کتبی است که سلسله‌ی قرائت قاری را به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم متصل می‌کند.

۲. صدرایی خویی، فاطمه معصومه و تاریخ و فرهنگ قم، ص ۱۲.

۳. وقف میراث جاویدان، شماره ۶۳، صص ۹۵ و ۹۶.

قدس خود به خود از بین رفت و با حذف آن، نظام سازمان یافته‌ی قرائت قرآن در ایران که از سوی دولت حمایت می‌شد از هم فروپاشید. ظاهراً در حال حاضر تنها در آستان قدس رضوی این مقام وجود دارد.

موسیقی تلاوت

حافظان ایرانی از قدیم قرآن را با آلبان ایرانی تلاوت می‌کردند. بررسی کار قاریان در نواحی مختلف ایران مبین این نکته است که آنان علاوه بر استفاده از دستگاه‌ها و موسیقی ردیفی در قرآن‌خوانی‌ها، همواره برخی از نعمات محلی مناطق مختلف را مورد استفاده قرار می‌دادند. قرائن موجود بطرز آشکاری موقعیت و جایگاه حافظان را به عنوان اشاعه‌دهندگان بخش‌هایی از موسیقی ملی و بومی ایران مشخص ساخته است.

قطعاً قاریان عرب نیز در آغاز، قرآن کریم را با آلبان صد در صد عربی تلاوت می‌کردند ولی بمرور زمان با ترکیب این آلبان با آلبان ایرانی و ترکی که اکنون در چند نوبت صورت گرفته است، موسیقی عربی جدیدی را بوجود آوردند که در عین بهره‌گیری از موسیقی سایر ملل، توانسته است استقلال شخصیت خود را حفظ کند.

در اواخر این دوره قاریان ایرانی پس از آشنایی با شیوه‌ی قرائت مصری، تصمیم گرفتند شیوه‌ی خود را که مبتنی بر موسیقی صد در صد ایرانی بود تغییر دهند. بطور قطع عوامل فرهنگی و اجتماعی و تحولات مختلفی که از اوایل دوره‌ی قاجار در عرصه‌ی داخلی ایران بوجود آمده بود در این تصمیم مؤثر بوده است.

دوره‌ی دوم

این دوره، که از حوالی دهه‌ی چهل آغاز می‌شود، در حقیقت دوره‌ی احیای قرائت قرآن در ایران به شمار می‌آید. شاید بتوان چهار عامل اصلی را برای بوجود آمدن این نهضت قرآنی برشمرد:

– آشنایی قاریان با قرائت قاریان مصری از راه استماع نوار تلاوت ایشان؛
– سفر آقای خلیل الرحمن از عربستان به ایران در سال ۱۳۴۷ ش. و تربیت گروهی از قاریان در حسینیه‌ی ارشاد؛

– سفر قاریان مصری به ایران. در سال ۱۳۴۸ ش. برای اولین بار دو قاری مصری به نام‌های محمد طوخی و محمد ابوزید به ایران آمدند.

– محوریت چند جلسه‌ی قرآنی در تهران و برخی شهرستان‌ها در ترویج قرائت قرآن به سبک جدید. از جمله‌ی این جلسات می‌توان به «هینت سنگلج قدیمی‌ترین جلسه‌ی قرآن تهران که در سال ۱۳۸۰ ش. تأسیس شده و از آغاز این دوره تاکنون توسط استاد پورفرزب (مولایی) اداره می‌شود و مؤسسه‌ی «دارتحفیز القرآن الکریم» با مدیریت آقای بیوک اصل محمدی و جلسه‌ی مرحوم سرهنگ حسن بیگلری^۱ در تهران؛ و همچنین جلسات «دارالقرآن خرم رضوی» در مشهد و جلسه‌ی آقای شکوهنده در اصفهان اشاره کرد. عوامل فوق باعث خیزش دوباره‌ی قرائت قرآن در ایران و اصلاح تقریبی آن گردید. اصلاحات بوجود آمده در این مقطع را می‌توان به سه موضوع کلی تقسیم کرد:

۱. با وجود جستجوی بسیار زندگینامه‌ای از مرحوم بیگلری به دست نیامد. ولی قطعاً کتاب وی با عنوان «البيان فی علم القرآن نقش مهمی در اصلاح تجوید و قرائت قرآن در ایران داشته است.

۱- اصلاح قرائت: تا پیش از این دوره برخی از قاریان قرآن کریم بدون آنکه خود بدانند قرآن را براساس قراآت مختلف، اعم از شاذ و متواتر، تلاوت می‌کردند ولی در این دوره قرائت ایشان دقیق‌تر و آگاهانه‌تر گردید.

۲- اصلاح تجوید: در این دوره، تجوید از چهارچوب علمی خود خارج شده و به قواعدی که توسط افراد غیر متخصص وضع شده بود محدود می‌شد. آمدن اساتیدی چون سید محمد عرب^۱ و آقای خلیل الرحمن و مطالعات شخصی قاریانی چون مرحوم بیگلری و استاد مولایی و آقای مروّت باعث شد تا تجوید قاریان ایرانی علمی‌تر و مستندتر گردد.

۳- اصلاح لحن: همانطور که پیشتر گفته شد، در این دوره، قاریان، قرآن کریم را با آلهان صد در صد ایرانی تلاوت می‌کردند. تحولات مختلف اجتماعی و فرهنگی موجود و الگو شدن قرائت قاریان مصری باعث شد تا سبک قرائت ایشان جایگزین سبک قدیم گردد.

طبیعی است با پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ ش. قرائت قرآن در کشور از سازمان منجسم‌تری برخوردار شد و روند رو به رشد آن بخصوص از نظر کمی شتاب بیشتری گرفت. آقای حسینی در این باره می‌گوید:^۲

برگزاری مسابقات مختلف قرآن در سطوح گوناگون حتی بین المللی، تأسیس رادیو قرآن، اعزام قاریان مختلف به کشورهای دیگر، حضور رسمی در مسابقات قرآن دیگر کشورها، دعوت از قراء کشورهای دیگر و قرائت آنها در مساجد شهرهای مختلف و پخش تلویزیونی و انتشار نوارهای کاست و

۱. هر چند سید محمد عرب پیش از دهه چهل می‌زیسته ولی قطعاً در به‌وجود آمدن مرجع جدید قرائت قرآن در ایران نقش بسزایی داشته است.

۲. مجید حسینی، سیر تحول تلاوت قرآن با تحلیل قرائت ده استاد بزرگ مصر و تأثیر آن بر تلاوت قراء ایرانی، ص ۱۱۹.

ویدیونی این قرائت‌ها و بسیاری تمهیدات دیگر اقداماتی بودند که توسط دولتمردان جمهوری اسلامی در جهت گسترش قرائت در ایران صورت پذیرفت و در نتیجه موجبات رشد سریع کمی را فراهم آورد.

در اینجا باید به نقش محوری حضرت آیت الله خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب اسلامی در تشویق قاریان و حافظان و گسترش کمی و کیفی قرائت قرآن در ایران اشاره کرد.

در هر صورت، با تمام تلاش‌های صورت گرفته، قاریان ایرانی همچنان در مرحله‌ی تقلید از قاریان مصری به سر می‌برند و هنوز نتوانسته‌اند صاحب سبک خاص خود شوند.

نهضت بوجود آمده در حفظ و قرائت قرآن کریم از آغاز تاکنون، فراز و نشیب‌های زیادی را پشت سر گذاشته که بحث درباره‌ی عوامل آن در این مختصر نمی‌گنجد. مجموعه‌ی حاضر در حقیقت بمنظور معرفی بخشی از قاریان و حافظان ایرانی به نسل جوان تهیه شده تا با تلاش‌های ایرانیان در عرصه‌ی قرائت و حفظ قرآن کریم بیش از پیش آشنا شوند. در این زمینه ذکر چند نکته ضروری است:

با توجه به کثرت قاریان و حافظان ایرانی، بویژه در دوره‌ی معاصر و محدودیت مجموعه‌ی حاضر، در انتخاب ایشان، علاوه بر حفظ و قرائت قرآن به ویژگی‌هایی چون تحصیلات و شغل غیر مرتبط با تلاوت قرآن توجه شده است. توجه به محل سکونت قاری و حافظ نیز یکی از ملاک‌ها بوده است.

با عنایت به نقش رو به گسترش بانوان قاری و حافظ سعی شده تا به نام برخی از ایشان با در نظر گرفتن اولویت‌ها، اشاره شود.

در طول دفاع مقدّس ۵۴ حافظ کلّ و ۶۱۸ قاری به شهادت رسیدند. در مجموعه‌ی حاضر نام یکی از این شهیدان ذکر شده است. در کتاب حاضر منظور از قاری، تنها کسانی نیستند که از صوتی زیبا برخوردارند بلکه کسانی که با علم قرائت قرآن و بخصوص قراآت مختلف قرآنی آشنا بودند نیز به عنوان قاری قرآن معرفی شده‌اند. در پایان از تمام کسانی که در تهیه‌ی مجموعه‌ی حاضر مؤلف را یاری رساندند بویژه قاریان و حافظانی که زندگینامه‌ی خود را در اختیار قرار دادند شکر می‌نمایم، و همچنین از قاریان و حافظانی که نام آنها بدلیل محدودیت موجود در این مجموعه نیامده عذرخواهی می‌کنم. امید آنکه روزی شاهد تألیف دائرةالمعارف قرائت قرآن در ایران باشیم که در آن زندگینامه‌ی خانواده‌ی قرآنی کشور آمده باشد.^۱

سید حسین مرعشی

۲۷ رجب ۱۴۳۰

۱. در واپسین روزهای آماده سازی کتاب حاضر، کتاب اساتید و قاریان قرآن اصفهان از صدر اسلام تاکنون تألیف حجّت الاسلام بهشتی نژاد توسط مؤسسه‌ی مطالعات و انتشارات قرآنی پیام صادق اصفهان به زیور طبع آراسته شد.